

E. Kortenoever, Mr. T. Lebret, J. Philippona

Door V. Westhoff

Zowel als voorzitter van de E. Heimans-Stichting als in mijn kwaliteit van botanicus heb ik mij afgevraagd, of het wel juist is dat mij de eer te beurt valt, drie befaamde Nederlandse ornithologen te huldigen om hun prestaties als vogelmannen. Wij zijn hier bijeen als nazaten van Heimans en Thijsse, en wanneer wij nagaan, waar de belangstelling en kennis van onze grote voorgangers in de eerste plaats op gericht waren, dan zien wij E. Heimans vooral als botanicus en geoloog, Jac. P. Thijsse voornamelijk als ornitholoog en botanicus. In zoverre als er nu onder U mochten zijn, die zich over mijn aanwezigheid op deze plaats verwonderen, of die deze aanwezigheid laken, zou ik dezulken slechts op twee manieren gerust weten te stellen. Mijn eerste rechtvaardiging is, dat ik evenzeer spreek namens de Stichting Jac. P. Thijsse-Fonds als namens de E. Heimans-Stichting, en mijn tweede oratio pro domo mag wellicht deze zijn, dat Heimans en Thijsse zich nooit erg om specialisaties bekommerd hebben en dat hun hele leven en werken gericht is geweest op de veelzijdigheid van natuurstudie als geheel, op het stimuleren van all round veldbiologie. Dat het maar weinigen gegeven is, deze veelzijdigheid inderdaad te betrachten, is geen reden om het ideaal niet hoog te houden.

Krachtens de opzet en de bedoeling van de Heimans- en Thijsseprijzen hebben de drie veldbiologen die vandaag in het middelpunt van onze belangstelling staan, iets principiëlers gemeen dan de min of meer toevallige omstandigheid dat zij alle drie ornithologen zijn, en wel dit, dat zij hun hartstocht beoefenen als amateurs en niet als vakmensen. Men voegt daar dan gewoonlijk als kenmerken aan toe, dat de vogelstudie hun hobby zou zijn en dat zij voor de beoefening ervan op hun vrije tijd zijn aangewezen. Ik hoop U aan te kunnen tonen, dat het een levensgroot misverstand is, hier van *kenmerken* te spreken; bovendien gaat het gestelde voor de heer Kortenoever in het geheel niet op, omdat hij de natuurstudie juist als beroep uitoefent. Zijn amateurschap bestaat slechts hierin, dat hij geen speciale opleiding heeft gevolgd die hem de professionele kwalificatie van ornitholoog geeft. U weet natuurlijk allemaal, dat zulks in Nederland heel erg belangrijk wordt gevonden; dat is een van de eigenschappen die Nederlanders met Duitsers gemeen hebben.

Wij hechten in ons land een overdreven waarde aan opleidingen en diploma's. Ik weet niet of het waar is, maar ik heb mij laten vertellen dat in de archaische tijden toen er nog geen aardgas bestond en wij nog het eerzaam beroep van kolensjouwer kenden, deze lieden een diploma dienden te verwerven, waarvoor zij o.m. opgeleid werden in de geologie van het Carboon. Si non è vero è bene trovato. Een dergelijk ontzag voor diploma's is in ons geval des te minder op zijn plaats, omdat wij in ons land nauwelijks kunnen spreken van een professionele opleiding tot ornitholoog.

Op het amateurschap in de veldbiologie wil ik graag nog wat nader ingaan. Men kan wel eens de mening vernemen, dat de betekenis van onderzoek door veldbiologische amateurs voor de wetenschap tegenwoordig geringer is dan voorheen, dat hij geleidelijk kleiner zou worden, omdat er, in tegenstelling tot vroeger, steeds meer professionele veldbiologen komen en ook steeds meer instituten, waar de veldbiologie professioneel wordt beoefend. Met name in Nederland kennen wij dan bv. het RIVON en het ITBON — zij het dan dat deze beide instellingen op het punt staan als zodanig te verdwijnen — en voorts bv. het Delta-Instituut en het Instituut voor Oecologisch Onderzoek van de Kon. Ned. Akademie van Wetenschappen, alsmede het Ned. Instituut voor Onderzoek der Zee.

Als voormalig medewerker van het RIVON kan ik U echter verzekeren, dat de genoemde mening niet juist is. De betrekkelijk kleine vaste staven van instituten als het RIVON en de afdelingen Flora van Nederland en mycologie van het Rijksherbarium zouden hun werk onmogelijk goed kunnen verrichten zonder de enthousiaste medewerking van een grote schare van amateurs, die op allerlei gebied waarnemingen doen en daardoor tal van gegevens verzamelen, die voor gedegen onderzoek onmisbaar zijn. Vooral in de ornithologie, de entomologie, de malacologie en de floristiek bestaat er een zo intensieve en hechte samenwerking tussen amateurs en professionele biologen, dat het onmogelijk is, de amateurs weg te denken.

Men zou de bovengenoemde suggesties dan ook beter kunnen omdraaien, door te stellen, dat het werk van de amateurs dank zij het bestaan van professionele veldbiologische instituten juist steeds beter tot zijn recht komt m.a.w. dat het belang van het onderzoek door amateurs steeds groter wordt, alleen al doordat het beter gecoördineerd kan worden en doordat er meer publicatie-mogelijkheden ter beschikking komen.

Er is echter nog een ander misverstand, waarop ik zoeven reeds doelde, en dat is, dat verschil tussen amateurs en professionele veldbiologen onder meer hierin zou bestaan, dat de amateurs aangewezen zouden zijn op hun vrije tijd. Nog afgezien hiervan dat dit niet opgaat voor de reeds vermelde categorie van professionele amateurs, waartoe de heer Kortenoever behoort, moet ik U de illusie ontnemen, dat alle professionele veldbiologen hun werktijd aan veldbiologisch onderzoek zouden kunnen besteden. Er zijn onder ons wel enkele bevoorrechte lieden voor wie dit inderdaad het geval is. De meeste professionele veldbiologen zijn echter veeleer bezig met administreren, doceren, coderen, vergaderen, telefoneren, declareren, reorganiseren, corresponderen, congresseren, corrigeren, tentamineren, examineren, discussiëren, representeren, demo-

cratiseren, en duizend en een andere belangrijke aangelegenheden, die hen van de veldbiologie verwijderd houden. Ikzelf bijvoorbeeld ben even blij dat ik in mijn vakantie eindelijk weer eens naar hartelust naar plantjes kan kijken en veldbotanisch onderzoek kan doen, als iedere rechtgeaarde amateur dat is. Het is natuurlijk niet mijn bedoeling mijzelf daarover te beklagen, evenmin als ik de amateurs zou willen beklagen. Ik veronderstel dat de heren Lebret en Philippona houden van hun beroep, evenals ik dat doe. Ik wil hiermee slechts zeggen, dat men in dit opzicht geen kunstmatige scheiding tussen amateurs en professionals kan maken, en dat onderzoek door amateurs volwaardig onderzoek kan zijn.

Wanneer wij nu onze aandacht speciaal richten op de drie vogelmannen die wij vandaag huldigen, dan zie ik vooreerst een objectieve overeenkomst tussen de heren Lebret en Philippona en een subjectieve tussen de heren Kortenoever en Lebret. Die objectieve overeenkomst bestaat hierin, dat de heren Lebret en Philippona beiden, en ook wel in onderlinge samenwerking, hun aandacht vooral gericht hebben op het waterwild, zowel nationaal als internationaal, en in het bijzonder op de oecologie van de in Nederland doortrekkende wilde ganzen en de instandhouding van ganzenpleisterplaatsen. De subjectieve overeenkomst tussen de heren Kortenoever en Lebret is hierin gelegen, dat ik het voorrecht heb deze heren samen reeds bijna zeventig jaar lang te kennen, terwijl ik daarentegen als gevolg van een merkwaardige samenloop van omstandigheden de heer Philippona vandaag voor de eerste maal ontmoet. Dat komt er van, wanneer men ornithologen laat toespreken door een botanicus. De enige volgorde die deze tegenstrijdige combinaties neutraliseert, is de alfabetische. Ik richt mij dus in de eerste plaats tot de heer Kortenoever.

• *E. Kortenoever: professioneel amateur*

De heer Kortenoever heeft niet zozeer zijn sporen als wel zijn prijs verdiend als ambtenaar van het Noordhollands Duinreservaat en als stichter en voorzitter van de Vogelwerkgroep Castricum. Zijn professionele taak is de voorlichting van het publiek, dat het duingebied van de Provinciale Waterleiding van Noordholland bezoekt, en in het bijzonder, dit publiek te laten zien, in hoeverre recreatie en natuurbehoud samen kunnen en moeten gaan. Tot zijn taak behoort ook het onderzoek van de levende have van zijn gebied, en hij heeft daarin een gelukkige hand gehad door in 1958 de „Vogelwerkgroep Castricum” te stichten, een team, dat begon met ongeveer twintig leden en dat inmiddels meer dan verdubbeld is. Deze vogelwerkgroep heeft in de loop van de jaren een grondige inventarisatie verricht, waarbij de broedvogeltellingen geschieden met behulp van de methode van wijlen Prof. Dr. L. Tinbergen, dwz. door het op het geluid af tellen van de zingende mannetjes in hun territoria. De werkgroep heeft op het ongeveer 5000 ha grote terrein van het Noordhollands Duinreservaat een totaal van bijna 250 vogelsoorten kunnen vaststellen, waarvan er 100 met zekerheid gebroed hebben. Het resultaat van het onderzoek is vastgelegd in het boekje „Vogels van de duinen”, verschenen als nr. 70 van de serie „Wetenschappelijke Mededelingen” van de K.N.N.V. De voortzetting van het onderzoek wordt mede gestimuleerd door

het inrichten van een veldlaboratorium ten behoeve van studenten. Als ieder rechtgeaard veldbioloog is de heer Kortenoever niet al te optimistisch over de toekomst van zijn vogelwereld, die door een stijgend aantal gevaren bedreigd wordt: we behoeven slechts te denken aan de toenemende massale vergiftiging van vogels door de landbouw in ons eigen land, en aan de intensieve jacht, beter gezegd massamoord, die in België, Frankrijk en Italië op alle mogelijke vogelsoorten wordt uitgeoefend. Het is daarom des te verheugender, dat het beheer van het Noordhollands Duinreservaat bij het Provinciaal Waterleidingbedrijf in goede handen is en dat het de heer Kortenoever gegeven is, al zijn krachten aan te wenden om de verscheidenheid van de biotopen in het gebied en daarmee de rijkdom van de avifauna niet alleen in stand te houden, maar zo mogelijk ook te vergroten.

Ik zou hieraan graag nog een persoonlijk woord willen toevoegen. Beste Eldert, wij kennen elkaar nu op de kop af 37 jaar, vanuit de N.J.N. afdeling Hilversum, waar je mij destijds, in 1936, als voorzitter bent opgevolgd. Ik ken je daardoor langer dan ik iemand anders in deze zaal ken, langer ook dan wij allebei onze vrouwen kennen. Ik kan daardoor uit eigen ervaring verklaren dat je niet alleen van jongs af aan met hart en ziel natuurliefhebber en in de eerste plaats vogelman bent geweest, maar dat je ook altijd de roeping hebt gevoeld en de bijzondere gave hebt gehad, je medemensen belangstelling en beweging voor onze medeschepselen bij te brengen. Je voortreffelijke praktische, technische en organisatorische kwaliteiten bleken het eerst bij de opzet en uitvoering van de natuurhistorische tentoonstelling in Hilversum, die grotendeels jouw werk was.

• *Mr. T. Lebre: veelzijdig en origineel*

Het werk van de heer Lebre heeft een andere opzet en allure en regionaal een wijdere, zelfs Europese strekking. Mede tengevolge van zijn standplaats als officier van justitie in Middelburg is hij in de eerste plaats op ons zuidwestelijk aestuariëengebied ingesteld, het gebied, dat tengevolge van een verkeer, maar door de wetgever gesanctioneerd taalgebruik „Delta” genoemd wordt. Dat komt organisatorisch tot uiting in zijn functies van voorzitter van de Stichting het Zeeuwse Landschap en bestuurslid van de Stichting Natuurmonument De Beer. Daarnaast moeten, in ruimer verband, zijn functies vermeld worden als bestuurslid van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten, de Ned. Vereniging tot Bescherming van Vogels en lid van het C.I.P.O.

Naast het Veerse Meer, het Grevelingenbekken, het Haringvliet en het Hollands Diep is het vooral de Biesbosch, die al vele jaren de liefde van Lebre heeft. In zijn bijdrage aan het werk „Biesbosch, land van het levende water” heeft hij samen met Verhey daarvan getuigenis afgelegd, evenals in de als Wetenschappelijke Mededeling van de K.N.N.V. verschenen „Avifauna van de Biesbosch”. Hij mag er trots op zijn, en dat is hij ook, dat hij samen met Dr. G. W. Harmsen op 19 juli 1946 in de Biesbosch een broedkolonie van de kwak ontdekte, een toen haast legendarisch geworden en in ons land uitgestorven gewaande vogel. Zijn territoriale interesse strekt zich echter ook

veel verder uit, met name tot de Cota Doñana in Spanje, de Neusiedlersee in Oostenrijk, de Camargue, waar hij o.m. een aandeel had in de M.A.R.-conferentie en Holstein, terwijl ook zijn meer op het persoonlijke vlak liggende belangstelling voor Zwitserland niet onbekend is. Tientallen publicaties van zijn hand getuigen van zijn activiteit: ze verschenen o.m. in *Ardea*, *Limosa*, *Het Vogeljaar*, *De Levende Natuur*, de *Annual Reports* van de *Wildfowl Trust* en in *Natuur en Landschap*. Zojuist verblijdde hij ons weer met een gedegen verslag over het nachtelijk voedselzoeken van de grauwe gans in de Seewinkel, tussen de Neusiedler See en de Hongaarse grèns.

De veelzijdigheid en de originaliteit van de heer Lebrecht komen misschien wel het beste hierin tot uiting, dat hij niet alleen een goed avifaunist en waarnemer van het gedrag van waterwildsoorten is, maar evenzeer een oecoloog met een bijzondere belangstelling voor de praktische aspecten van het natuurbeheer, met als doel de instandhouding en het creëren van de meest geschikte biotopen. Beter dan menige andere, ook professionele ornithologen heeft hij ingezien, dat samendenken en samenwerken tussen botanische en zoölogische oecologen een noodzakelijke voorwaarde is voor een doeltreffend ornithologisch beheer van natuurgebieden.

Hoewel de heer Lebrecht niet zo'n oude bekende van mij is als Eldert Kortenoever, ken ik hem toch al meer dan 32 jaar, nadat ik hem onder bijzondere omstandigheden had ontmoet op Terschelling, voor ons beiden een paradijs. Ik heb hem altijd een goed voorbeeld gevonden van de volgende uitspraak van een van mijn voormalige medewerksters op het RIVON: „De meeste botanici zijn eigenlijk geen echte mannen. Zoölogen, dát zijn mannen”.

• *J. Philippona: geïsoleerde symbiont*

Wanneer ik dan op grond van de wetten van het alfabet als laatste de heer Jules Philippona toespreek, dan moet ik allereerst releveren, dat hier eigenlijk iets onnatuurlijks plaatsvindt, en wel het isoleren van een symbiont. De heer Philippona werkt en publiceert namelijk zo vaak samen met de heer Mulder, dat zij op buitenstaanders de indruk maken van de algcomponent en de funguscomponent van een kortmos. Ik begrijp wel, dat deze vergelijking voor een zoöloog niet zo aantrekkelijk klinkt, maar een botanicus bedoelt het goed, al zal ik mij er wel voor hoeden mij er over uit te spreken, of de heer Philippona nu met een wier dan wel met een schimmel vergeleken kan worden.

De heer Philippona is in het dagelijks leven aardrijkskundeleraar, tot voor twee jaar in Lisse, waar hij echter onvoldoende gelegenheid vond om zijn ornithologische hartstochten te bevredigen. Hij verhuisde daarom naar het aan de meesten van U vermoedelijk onbekende oord Kraggenburg in de Noordoostpolder. Vanuit deze strategische positie kan hij zowel opereren als leraar in Kampen als anderzijds als vogelman in Flevoland, Overijssel en Friesland. Zijn activiteiten hebben een organisatorische band in de voormalige Vogelwerkgroep van de K.N.N.V., thans Contactorgaan voor Vogelstudie, al is hij, zoals iedere vogelaar, tevens in belangrijke mate solitair werkzaam. Zijn belangstelling voor eenden gaat zover dat hij zelf in een eend rijdt, en er niet voor terugschrikt, daarmee de Balkan te bereizen om ook daar de vogels te achtervolgen. Be-

hálve in de faunistiek is hij vooral ook geïnteresseerd in de oecologie en ethologie van slaapplaatsen, trek en voedselzoeken. Vele publicaties in *Limosa*, *Annual Reports van de Wildfowl Trust*, *De Levende Natuur*, *Het Vogeljaar*, *Beiträge zur Vogelkunde*, veelal als mededeling van het RIVON verschenen, leggen hiervan getuigenis af. Wanneer we enkele centra van zijn belangstelling mogen noemen, dan denken we enerzijds aan de kolgans, anderzijds aan de ganzenpleisterplaatsen bij Beetsterzwaag, voor het behoud waarvan hij samen met Mörzer Bruijns zo welsprekend geijverd heeft. Het heeft mij dan ook wel verwonderd, dat bij de officiële opening van dit reservaat onder de naam „Van Oordt's Mersken" in de lente van dit jaar, de namen Mörzer Bruijns en Philippona niet of nauwelijks genoemd zijn. Wanneer men daaruit de conclusie zou willen trekken, dat paarden niet de haver krijgen die ze verdienen, dan is de prijs, die ik thans het voorrecht heb te mogen uitreiken, gelukkig een bewijs van het tegendeel.

• *Prof. Dr. V. Westhoff, De Kamp 3, Groesbeek*